

VALERIU ANANIA, *Memorii*, «Iași», Polirom, 2008, 691 p.

Cartea lui Valeriu Anania (ÎPS Bartolomeu) este, mai mult decât orice altceva, o restituire a autenticității umane dintr-o epocă problematică. Este cartea unui destin excepțional de-a lungul a jumătate de secol din istoria României (1940-1990) – un destin singular dar totodată ilustrativ pentru ceea ce înseamnă confruntarea umanității în general cu presiunea Istoriei (cu majusculă, cum scria Mircea Eliade).

Cu siguranță, orice istoric care citește cartea poate afla multe lucruri, direct de la sursă, despre o serie de evenimente sau evoluții: greva studențească de la Cluj-Napoca, din 1946 (p. 124-140), sistemul represiv comunist, relațiile Bisericii cu statul sau problemele Bisericii însăși. Autorul tratează totul cu seninătatea celui care a trecut prin multe, dar și cu spiritul critic al gânditorului (intelectualului autentic), care știe, cum remarcă și Nicolae Steinhardt, că religia creștină nu este una a imbecililor (Iisus le spunea apostolilor să fie blânzi ca porumbeii dar vicleni ca șerpii). Fără a ataca propriu-zis pe cineva, Valeriu Anania nu menajează pe nimeni, demnitari comuniști și înalți ierarhi în egală măsură, nici măcar pe sine, consemnându-și slăbiciunile și îndoielile omenești. Este vorba, așadar, de o sursă istorică bogată în informații și credibilă.

Lucrarea este remarcabilă însă nu prin cutare sau cutare relatare, ci prin semnificația ei generală, prin ceea ce transpare dincolo de textul documentar și ne transpune în planul eticii și al spiritualității. Dincolo de informațiile efective, cititorul (istoric sau nu) regăsește în ea umanitatea în expresiile sale caracteristice – gânduri, sentimente, atitudini –, sau altfel spus: regăsește eternul uman, când mai bun, când mai rău, în confruntarea sa cu circumstanțele epocii.

Se reconstituie și se restituie în acest fel conținutul „viu” al epocii respective, mai relevant pentru „adevăr” decât formulele didactice ori clișeele propagandistice. Este conținutul în absența căruia analiza trecutului ar fi redusă în ultimă consecință logică, sau mai bine zis metodologică, la repertorierea statistică a datelor materiale.

Cartea ne evocă oameni, inevitabil complecși și nuanțați, care nu pot fi înțeleși (ca de altminteri nici evoluțiile pe care aceștia le-au influențat) prin etichetări maniheiste, ci numai prin pătrunderea în autenticitatea lor existențială, fie că este vorba de patriarhii Iustinian, Iustin, Teoctist și Daniel, de episcopul necanonic Valerian Trifa, de Tudor Arghezi sau de alții.

Memoriile lui Valeriu Anania sunt cu atât mai interesante, cu cât se referă la oameni din medii diferite – ecleziastic, politic, cultural –, permițând observația istorică pe verticala mai multor paliere sociale, din România și nu numai. (Amintim, în context, și distincția operatorie între „exil” și „emigrație”, potrivit angajării sau neangajării politice a celor în cauză – p. 362). Putem cunoaște astfel „din interior” Sfântul Sinod, comunitatea românească din Statele Unite ale Americii, reuniunile literare ale românilor de la Paris ș.a.m.d.

Se degajă în mod deosebit personalitatea autorului – un exemplu rar, din nefericire, de cleric intelectual, în care duhovnicia și preocuparea culturală se potențează reciproc. Este o personalitate care impresionează și chiar farmecă prin credință și inteligență, prin forța interioară și cunoștințe.

Adăugăm, în final, o notă despre frumusețea scriiturii, în care este recognoscibil literatul Valeriu Anania. Textul este cursiv, antrenant, îmbinând povestirea evenimentelor cu realizarea atmosferei, cu descrierile plastice și cu tipologia „personajelor” (poate cele mai interesante, din punctul nostru de vedere). Cartea poate fi citită așadar ca document al unei epoci, dar și ca roman, pentru plăcerea pură a lecturii.

Alexandru Mamina